

דלא מסתבר כלל שבאותה מדינה ותחת אותו השלטון ימצא חלק מבני המדינה שאינם נגררים אחר חשבון אותה המדינה.²³

הרשז"א מחדש חידוש שלא ראינו כמותו אצל שאר הפוסקים שדנו בסוגיה זו, והוא הגדרת מקום לצורך חיוב יום טוב שני של גלויות, לפי ההשתייכות המדינית.²⁴ אומנם העיר אילת לא קודשה מעולם כחלק מארץ ישראל, אך היא שייכת למדינת ישראל השולטת על ארץ ישראל, ולכן גם אילת תיהפך לחלק מארץ ישראל בהווה, להלכה ולמעשה לעניין יום טוב שני. לחיזוק טיעונו מוסיף הרשז"א שבכוח השלטון לצרף שטחים סמוכים או מחוברים לארץ ישראל, וזה יהא תקף גם כשיקול הלכתי:

מ"מ [מכל מקום] כל זמן שהם כן סמוכות ומחוברות לא"י הרי הם שפיר נטפלים לא"י ודינם לענין זה ממש כא"י ואין צריכים כלל להחזיק במנהג אבותיהם. וא"כ [ואם כן] אפשר דלגבי הדין של יו"ט שני יש מקום לומר שגם **כח השלטון** מועיל לצרף את כל השטח שמחובר לא"י ונתון לרשותם להחשב לענין קביעות המועדים כמחוברת ממש לא"י. [...]
שהשלטון הוא אחד בידי ישראל שבא"י שפיר חשובה גם אילת כא"י לענין דין יו"ט שני של גלות.²⁵

אומנם ניתן לומר כי אין כאן הכרה במסגרת המדינית הציונית שבארץ ישראל, אלא כל שלטון שהוא יחייב את תושביו לחוג את אותם ימים טובים. אך במהלך תשובתו מעלה הרשז"א טענה לפיה העיר אשקלון ודרומה לה לא קודשה הארץ על ידי עולי מצרים,²⁶ ואשקלון עצמה אינה כלולה גם כן: "הרי מפורש כתב הרמב"ם בפרק א' מתרומות הלכה ז' שרק מאשקלון שלצד דרום מתחיל התחום של כבוש עולי מצרים ואשקלון עצמה נחשבת כבר מחוץ לגבולות עולי מצרים".²⁷ ועוד הוא כותב לגבי אזור בית שאן: "דבית שאן לא חשיב בכלל כבוש עולי מצרים ולפיכך פטורה לגמרי מתרומות ומעשרות, ונמצא שלדעת הריטב"א²⁸ יש להסתפק גם על בית שאן אם לא נאמר כדברינו ודו"ק".²⁹ טענות אלה כלפי המקומות הללו היו נכונות גם לפני שנת תש"ט, שנת כתיבת התשובה. נמצא שרק השלטון היהודי בארץ ישראל הוא שהכתיב את המציאות ההלכתית שונה, אליבא דהרשז"א, ולא סתם שלטון כלשהו.³⁰

זאת ועוד, בשיחה שהייתה לי עם הרב אהרון גולדברג, נכדו של הרשז"א (והמוציא לאור של מהדורת 'מנחת שלמה' ב"ג') סיפר לי הלה בכאב, שבכתב ידו של הרשז"א בתשובה זו לא הייתה כתובה המילה 'שלטון' בלבד, אלא המילים '**השלטון והמלכות של ישראל**'. ביטוי שחזר על עצמו ארבע פעמים במהלך התשובה.³¹ בשים לב ללשון שהוא נוקט בה בהתייחסותו לזמן ומשמעותו ההלכתית: '**דבזמננו אנו שהשלטון והמלכות הם של ישראל... לא שייך לומר שבני אילת אינם נגררים אחר ארץ ישראל**'. וכן ללשונו המורה על המדינה: '**ששלטון אמדינה הוא בידי ישראל שבא"י שפיר חשובה גם אילת כא"י לענין דין יו"ט שני של גלות**'. היו במשפחת הרשז"א מי שלא רצו בשום אופן שנוסח 'המלכות של ישראל' יפורסם, ודרשו בתקיפות מהרב אהרון גולדברג לשנות מהנוסח המקורי, ולהשמיט מינוח 'ציוני' זה. בשל שיקולים פוליטיים ואידאולוגיים אילו זה האחרון נעתר בלית ברירה.

נמצא אם כן, שהרשז"א מכיר בשלטון היהודי בארץ ישראל, ככזה שיכול אפילו להגדיר מהי ארץ ישראל. הגדרת הגבולות הינה בעלת משמעות הלכתית להלכה ולמעשה, אפילו במקומות שלא קודשו

²³ הרשז"א, מנחת שלמה, תניינא, סי' מ"ו; מנחת שלמה, ח"ב, סי' מ"ד, בשינויים קלים; יום טוב שני כהלכתו, עמ' שני"ו-שס"ד; לייזרזון, שמחה בונם, תשס"ג. שלחן שלמה - הלכות יו"ט וחול'ה"מ, ללא ציון שם הוצאה, ירושלים, ח"א עמ' י"ז (א); אומנם בספר יום טוב שני כהלכתו, פרק י"ח הערה י"א, הביא שהרשז"א בסוף ימיו פסק שעל תושבי העיר אילת לנהוג יום טוב שני מספק. וכן הסתפק בדין זה למעשה, ראה: סטפנסקי, נחום, תשנ"ט. ועלהו לא יבול, ללא ציון שם הוצאה, ירושלים, ח"ב עמ' רפ"ט.

²⁴ קריטריון השייכות המדינית או השלטון, נמצא אומנם בספרות הפסיקה באופן כללי, בעיקר בנושא 'דינא דמלכותא דינא'. אולם הוא ייחודי לרשז"א בסוגיה זו, והוא היחיד שיש עשה בו שימוש ושעל פיו הכריע.

²⁵ הרשז"א, מנחת שלמה, תניינא, סי' מ"ו.

²⁶ והרי לשיטתו עולי מצרים הם המקדשים את ארץ ישראל.

²⁷ מנחת שלמה, שם.

²⁸ ונוכח שהוא עצמו פוסק כדעת הריטב"א.

²⁹ מנחת שלמה, שם.

³⁰ להלן, בתשובה על דין קריעה על ירושלים בזמן הזה, ארחיב מהו המובן ההלכתי למושג 'שלטון'. המדובר הוא על שלטון ישראל בדוקא. כל שלטון אחר, מבחינה הלכתית נחשב חורבן. לכן כשהרשז"א משתמש במונח 'שלטון', הוא מתייחס לשלטון ישראל-יהודי בכוונה תחילה.

³¹ התשובה כולה נמצאת בארכיון פרטי שברשותי. התשובה ניתנה לי מאת הרב אהרון גולדברג, ועל כך תודתי נתונה לו. התשובה המלאה מצורפת כנספח א' בעבודת הדוקטור שלי.